

guinis ad motum localem pertinet, et sic importat ordinem ad aliquid extra.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod cum animatio sit proprietatis intrinseca, constat quod sicut corpus Christi in specie propria erat exanimatum, ita sub sacramento. Unde si corpus Christi fuisset ab ullo discipulorum consecratum, non fuisset ibi anima. Quidam autem dicunt, quod forma fuit suspensa in illo triduo; et quod si primo consecratum, fuisset reservatum, desineret ibi esse Christo mortuo. Sed haec frivola sunt; quia nec ratione nec auctoritate confirmantur.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut supra dictum est, dist. 10, anima non est ibi ex vi sacramenti, sed propter concomitantiam ad corpus; et ideo corpore sine anima existente, nihil deperit perfectioni sacramenti, si anima ibi non continetur.

Ad secundum dicendum, quod hoc non est propter defectum virtutis verborum, sed propter diversam dispositionem corporis Christi.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod Deus bene poterat facere quod anima Christi a corpore separata iacente in sepulchro, esset in loco ubi erat corpus sub sacramento, quia hoc importat respectum ad extra; sed non quod esset ei unita sub sacramento sicut forma, quia hoc pertinet ad dispositionem interiore; unde inevitabiliter sequeretur duo contradictoria esse simul.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa non concludit, nisi quod esset ibi sicut in loco; et hoc Deus bene potuit facere.

Et similiter etiam dicendum ad secundum. Tamen non est haec causa quare corpus Christi potest esse aliquo modo in diversis locis, quia est Divinitati unitum; sed ratione conversionis alterius corporis in ipsum factae, quae non fit in animam.

Expositio textus.

De materia de qua in conceptione non fuit factum. Patet quod ex aequivocatione hujus praepositionis de procedunt: quia cum dicitur: *De pane fit corpus Christi*, ly *de* non denotat habitudinem causae materialis, sed solum ordinem mutationis terminorum.

Investigari salubriter non potest, scilicet ut aliquis comprehendere nitatur: quia praesumptuosum est et periculosum, dum aliquis non vult plus credere quam ratione videri potest; sed investigare pro defensione fidei, utile est.

Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacrificium vocem caelos aperiri? etc. Dicuntur caeli aperiri in ipsa immolationis hora propter efficaciam divinae virtutis, quae operatur in sacramento; summa imitatio, quia ex speciebus et corpore Christi fit unum sacramentum; et iterum membra capiti uniantur; et iterum in caelum rapitur corpus Christi, inquantum fidelium devotio non sistit in specie sacramenti, sed fertur usque ad Christum, secundum quod est in caelo sub specie propria, per desiderium.

Vinum operatur sanguinem, in quo est sedes animae. Hoc potest intelligi tripliciter. Uno modo ut sedes animae dicatur conservatio vitae, quae est per sanguinem. Alio modo quia sanguis est potentia totum, quia per actum virtutis nutritivae membra convertitur. Tertio modo quia per sanguinem in corde generatur vitalis operatio in omnia membra diffunditur, ut Philosophus in lib. de Animalibus dicit (lib. 2 de partib. Animal., cap. 4.)

Caro pro corpore vestro offertur, hoc intelligendum est per quandam adaptationem de salute corporis, quae erit per gloriam resurrectionis, ad quam hoc sacramentum operatur.

Nec debet iterari sacramentum, quantum ad id quod est principale in hoc sacramento, scilicet consecratio materiae, quamvis iteretur quantum ad usum.

Ut mixtio illa non possit separari. Sed contra. Alechimiae dicunt, quod per missionem juncti deoritate potest separari. — Et dicendum, quod a vino auferitur substantia aquae quae ibi est, propter similitudinem juncti, quod etiam porosum est; non tamen illa aqua quae fuit apposta, separatur, quia jam facta est vinum.

Nobis vero non potest ignosci, idest, peccatum nostrum non habet in se causam veniae, cum non ex ignorantia procederet.

Aqua vero nullatenus sine vino potest offerri in sacrificium. Si autem per errorem contingat ut aqua loco vini ponatur, si autem consecrationem vini percipiat, debet aquam effundere, et vinum imponere. Si autem post, debet incipere consecrationem vini, alio vino super infuso, contritione de negligentia praehabita; vel etiam a capite Canonem inchoare super alia hostia, hostia prius consecrata posita seorsum, ut Innocentius dicit (de Mysteriis Missae, lib. 4, cap. 22.)

DISTINCTIO XII.

Ubi illa accenditur fundentur.

Si autem queritur de accidentibus quae remanent, idest de speciebus et sapore et pondere, in quo subiecto fundentur; potius mihi videtur fatendum existere sine subiecto quam esse in subiecto: quia ibi non est substantia nisi corporis et sanguinis dominici, quae non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam, sed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterium ritum, ad gustus, fideique suffragium, quibus corpus Christi, habens formam et naturam suam, tegitur.

De fractione, et partibus.

Solet etiam queri de fractione et partitione, quae ibi videtur fieri, utrum vera sit: et si vera fractio est, cuius

rei sit, vel in qua re fiat. Cumque non sit ibi alia substantia quam Christi, si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse. Sed e contra, cum ipsum corpus incorruptibile sit, quia immortale et impassibile, in Christo non posse esse videtur. Nam et Christus (Joan. 6) redarguit carnalem sensum discipulorum, qui putabant carnem Christi, sicut aliam, in partes dividendam, et morsibus dilacerandam. Ideo quibusdam placet quod non sit ibi fractio, sicut videtur; sed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obicitur quod ait Ambrosius (1): « Nihil falsi potandum est in sacrificio

(1) Nullibi apud Ambrosium occurrit; sed per analogiam colligi potest ex illius tract. in Symbolum Apostolorum, cap. 29, et deinceps (E. edit. P. Nicolai).

veritatis, vel sicut fit in magorum praestigis, ubi delusio quadam falluntur oculi, ut videant esse quod non est. Ad hoc illi dicunt: Non fallit hoc visus, nec fallitur quod esset, si crederetur ita frangi, ut videtur. Nec illusio est, quia ad utilitatem fidei, non ad deceptationem ita fit: sicut Christus se ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini (Luc. 24), nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur, nec eum agnoscerant.

Aliorum opinio.

Alii vero dicunt, quod sicut ibi species panis est, et non est ibi res cuius vel in qua sit illa species; ita ibi est fractio, quae non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur: quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, ut fiat fractio ubi nihil frangitur.

Aliorum opinio.

Alii tradunt, corpus Christi essentialiter frangi et dividit; et tamen integrum et incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex confessione Berengarii, qui confessus est coram Nicolao Papa et pluribus Episcopis (ut in Decret. de Consecr., dist. 2, cap. « Ego Berengarius ») panem et vinum, quae in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Christi esse; et sensualiter non solum sacramentum, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, et frangi, et fidelium dentibus atteri.

Sententia probabilior.

Sed quia corpus Christi incorruptibile est, sane dici potest fractio illa et partitio non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentalis fieri; ut vera fractio et partitio sit ibi, quae fit non in substantia corporis, sed in sacramento, idest in specie. Ne autem mireris, vel insultes, si accidentia videantur frangi, cum ibi sint sine subiecto, licet quidam asserant ea fundari in aere: est enim ibi vera fractio et partitio quae fit in pane, idest in forma panis. Unde Apostolus ait (1 Corin. 10, 16): « Panis quem frangimus: quia forma panis ibi frangitur, et in partes dividitur; Christus vero integer manet, et totus est in singulis. Unde Augustinus (in serm. de verbis Evangelii, et habetur de Consecr., dist. 2, cap. « Invitavit ») a Quando Christus manducatur, vita manducatur. Sed quis auderet manducare Dominum sum? Et tamen Veritas invitans nos ad manducandum ait (Joan. 6, 38): « Qui manducat me, vivet propter me. Nec occidit Christus ut manducetur; sed mortuos vivificat, quando manducatur. Reficit, non deficit: vivit manducatus, qui surrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus: et quidem in sacramento se sit. » Item (alibi): « Nonnulli fideles quomodo manducant carnem Christi. » Unusquisque accipit partem suam: unde et ipsa gratia per totum per partes manducatur in sacramento, et manet integer et teger totus in caelo, manet integer totus in corde tuo. Ideo autem (1) ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur et aliud intelligitur. Videtur panis et calix, quod et oculi remanunt: quod autem fides instruat (2) postulat, panis est corpus Christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quod fractio, et partes quae ibi videtur fieri, in sacramento sunt, idest in specie visibilibus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius: idipsum semper ad ipsum offeritur (6). Proinde hoc est sacrificium: alioquin, quoniam in multis locis offertur, nulli sunt Christi? Non: sed unus ubique est Christus, et hic plenus existens, et illic plenus, sicut quod ubique offertur, unus est corpus, ita et unum sacrificium. Christus hostiam obtulit, ipsam offerimus et nunc; sed quod nos agimus, recordatio est sacrificii. Nec causa tuae infirmitatis repellitur, quia pericit hominem; sed nostrae, quia quotidie peccamus. Ex his colligitur esse sacrificium et dici quod agitur in altari; et Christum semel oblatum et quotidie offerri; sed aliter tunc, aliter nunc: et etiam quae sit virtus hujus sacramenti ostenditur, remissio scilicet peccatorum venialium, et perfectio virtutis.

(1) Al. deest autem.

(2) Al. instruendi.

(3) Nihil tale in Hieronymo. . . Ex Ambrosio citant Ivo et Algerus. Guimundus autem ut ex Praefatione quae per Niceam 5 post Epiphaniam in Missali Ambrosiano, ac in Sacramentario Gregorii eadem extat pro eodem etiam die (E. edit. P. Nicolai).

(4) Al. deest in.

Quid illae partes significant.

Quid autem partes illae significant, Sergius Papa tradit, iniquens (de Consecr., dist. 2, cap.: « Triforme. » « Triforme est corpus Christi. Pars ablata in calicem missae, corpus Christi quod jam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram; pars in altari usque ad finem missae remanens, corpus iacens in sepulchro significat: quia usque in finem saeculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Et sicut partes illae mysticam tenent significationem, ita etiam et fractio, passionis Christi et mortis est repraesentatio. » Unde ipse ait (Luc. 22, 19): « Hoc facite in meam commemorationem », idest in memoriam passionis et mortis meae. Nam, ut ait Ambrosius (1) (habetur de Consecr., dist. 2, cap.: « Quia mortis »), quia in nomine (2) Christi liberali sumus, hujus in edendo et libando carnem et sanguinem, memores esse debemus. Sed caveat quisque ne indigne percipiat, quia iudicium manducat. Non est enim iste panis qui vadit in corpus, sed panis vitae aeternae, qui animae nostrae substantiam fovit. Sic ergo vive ut quotidie merearis accipere, nec accedas indignus (3). Indignus est qui aliter celebrat mysterium quam Christus tradidit, vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etsi sint peccata quotidiana, vel non sint mortifera: antequam accedas, dimitte debitoribus tuis. Si duritias, dimittitur tibi, et si securus accedas. Panis enim salutaris est, et non venenum (4). Si ita accedis, spiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat qui innocentiam ad altare portat.

Si illud sit sacrificium, et si sapius immoletur Christus.

Post hoc queritur, si quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificium vel immolatio; et si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit. Ad hoc breviter dici potest, illud quod offertur et consecratur a sacerdote, vocari sacrificium et oblationem: quia memoria est et representatio veri sacrificii et sanctorum immolationis factae in ara crucis. Et semel quidem (5) Christus mortuus in cruce est, ibique immolatus est in semetipso; quotidie autem immolatur in sacramento, quia in sacramento recordatio fit illius quod factum est semel. Unde Augustinus (super Psalm. 21, et habetur de Consecr., dist. 2, cap.: « Semel »): « Certum habemus quia Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur; et tamen ne obliviscatur, quod semel factum est in memoria nostra, omni anno fit, scilicet quoties pascha celebratur. Numquid toties Christus occiditur? Sed tamen anniversaria recordatio repraesentat quod olim factum est, et sic nos facit moveri, tanquam videamus Dominum in cruce. » Item (ut ex lib. sentent. Prosperii refertur de Consecr., dist. 2, cap.: « Semel immolatus »): « Semel immolatus est Christus in semetipso, et tamen quotidie immolatur in sacramento: quod sic intelligendum est, quia in manifestatione corporis et distinctione membrorum semel tantum in cruce pependit offerens se Deo Patri hostiam redemptionis efficaciam, eorum scilicet quos praesentavit. » Item Ambrosius (Ambrosiaster in epist. ad Hebr. et habetur de Consecr., dist. 2, cap.: « In Christo »): « In Christo enim oblata est hostia ad salutem potens. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Et si quotidie offeramus, ad recordationem eius mortis fit; et una est hostia, non multae. Quomodo una? Quia semel immolatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius: idipsum semper ad ipsum offeritur (6). Proinde hoc est sacrificium: alioquin, quoniam in multis locis offertur, nulli sunt Christi? Non: sed unus ubique est Christus, et hic plenus existens, et illic plenus, sicut quod ubique offertur, unus est corpus, ita et unum sacrificium. Christus hostiam obtulit, ipsam offerimus et nunc; sed quod nos agimus, recordatio est sacrificii. Nec causa tuae infirmitatis repellitur, quia pericit hominem; sed nostrae, quia quotidie peccamus. Ex his colligitur esse sacrificium et dici quod agitur in altari; et Christum semel oblatum et quotidie offerri; sed aliter tunc, aliter nunc: et etiam quae sit virtus hujus sacramenti ostenditur, remissio scilicet peccatorum venialium, et perfectio virtutis.

(1) Nicolai: vel sub eius nomine Commentator in 1 ad Corinth. 13.

(2) Idem: quia morte.

(3) Nicolai: Ne accedas ergo indignus.

(4) Nicolai: ut Augustinus dicit, tract. 26 in Joan.

(5) Al. deest quidem.

(6) Nicolai: sacrificium est illius; idipsum, et semper idipsum offertur.

De causa institutionis.

Institutum est enim hoc sacramentum duabus de causis; in augmentum virtutis, scilicet caritatis, et in medicamentum quotidianae infirmitatis. Unde Ambrosius (lib. 4 de Sacramentis, cap. 6, et lib. 3, cap. 4): « Si quoties effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur; deo semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur (1); qui semper per peccata, deo semper habere medicinam. » Item Augustinus (2) (ad Januarium: et habetur de Consecr., dist. 2 cap. « Utrum sub figura »): « Iterum quotidie haec oblatio, licet Christus semel sit passus: quia quotidie peccamus peccatis sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie Christus mystice immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, et ille jam mori non potest,

(1) *Al. deest* ut semper mihi peccata dimittantur.
(2) In Decretis loc. cit. sine indice loci velut ex Augustino praenotatur, nec ullibi occurrit apud illum; etsi quo ad initium ex epistola eius 148, quam ad Januarium scripsit, colligi potest. Sed Paschasius potius est lib. de corpore et sanguine Domini, cap. 9, ex quo etiam refertur in Decretis ibidem paulo ante cap. *Iterum* (Ex edit. P. Nicolai).

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de uno trium, in quibus consistit integritas hujus sacramenti, scilicet de eo quod est res et sacramentum; in parte ista intendit determinare de aliis duobus, scilicet de eo quod est sacramentum tantum, et de eo quod est res tantum; unde dividitur in partes duas: in prima determinat de eo quod est res tantum, ibi: *Institutum est hoc sacramentum duabus de causis*. Prima in duas: in prima determinat de accidentibus, quae sunt sacramenta, idest signa utriusque corporis Christi, scilicet veri et mystici; in secunda determinat de actu sacerdotis, qui est sacramentum sive signum passionis Christi, ibi: *Post haec quaeritur, si quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificium*. Circa primum duo facit: primo determinat de ipsis accidentibus; secundo de fractione, quae in eis fundatur, ibi: *Solet etiam quaeri de fractione et partitione*. Circa hoc duo facit: primo determinat de ipsa fractione; secundo de partium significatione, ibi: *Quid autem partes illae significant, Sergius Papa tradit*. Circa primum duo facit: primo movet questionem; secundo determinat eam, ibi: *Ideo quibusdam placet, quod non sit ibi fractio, sicut videtur*. Circa quatuor opiniones ponit; secunda incipit ibi: *Alii vero dicunt etc.*; tertia ibi: *Alii tradunt corpus Christi essentialiter frangi*; quarta, ibi: *Sed quia corpus Christi incorruptibile est, sane dici potest fractio illa et partitio non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentaliter fieri*. Et circa hoc duo facit: primo ponit opinionem quartam; secundo confirmat eam, quia praee ceteris vera est, ibi: *Ne autem mireris vel insultes, si accidentia videantur frangi*.

Institutum est hoc sacramentum duabus de causis. Illic ponit effectum hujus sacramenti; et quia ex effectu rei accipitur usus ejus, ideo circa hoc duo facit: primo ponit effectum; secundo determinat utendi modum, ibi: *Si autem quaeritur, utrum quotidie communicandum sit; audi quid inde tradit Augustinus*.

« per hoc sacramentum remissionem consequamur. Quotidie comeditur ipse et bibit in veritate; sed integer et vivus manet. » Item mysterium fidei dicitur, quia credere debetis quod ibi salus nostra consistit. Si autem quaeratur, utrum quotidie communicandum sit; audi quid inde tradit Augustinus (Gemadus de eccles. dogmat., cap. 35): « Quotidie inquit eucharistiam accipere nec laudo nec vitupero; minus tamen dominicis diebus communicandum horror. » Si tamen mens in affectu peccandi est, gravari magis dico eucharistiae perceptione, quam purificari. Et licet quis peccato (1), mordeatur, si peccandi tamen de cetero non habeat voluntatem, et satisfactio lacrymis et orationibus, accedat securus. Sed hoc de illo dico quem mortalia peccata non gravant (2). Si non frequentius, saltem ter in anno homines communice; nisi forte quis criminalibus impediatur; in Pascha scilicet, Pentecoste, et in Natali (3). Omnes ergo communice qui noluerint carere ecclesiasticis liminibus.

(1) *Al. peccator*.

(2) *Nicolai*. Sed Fabianus in Decret. de Consecr., dist. 2, cap. *Et*, obligationem eucharistiae percipiendam sic definit. Si non frequentius etc.

(3) *Nicolai*: Et Anacletus Papa epist. 1, ut cap. *Parvula* dist. 2, de Consecr., in Decretis refertur: Omnes ergo etc.

QUAESTIO I.

Illic est triplex quaestio: prima de accidentibus. Secunda de effectibus hujus sacramenti. Tertia de frequentatione ipsis.

Circa primum quaeruntur tria: 1.º utrum accidentia sint hic sine subjecto; 2.º de operatione illorum accidentium; 3.º de fractione quae in eis fundatur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum accidentia sine subjecto esse Deus facere possit. — (5 p., quaest. 73, art. 3; et qu. 77, art. 1.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod accidentia sine subjecto esse, Deus facere non possit. Si enim esse rei separaretur ab ente, ens esset non ens. Sed hoc Deus non potest facere; quia non potest facere quod duo contradictoria sint simul vera. Ergo non potest separare esse rei ab ente. Sed accidentis esse est inesse, secundum Philosophum. Ergo Deus non potest facere quin accidentis insit.

2. Praeterea, quicumque separat definitionem a definito, ponit duo contradictoria esse simul vera: quia hoc ipsum quod est homo, est animal rationale mortale; et ita si ponatur esse homo et non esse animal rationale mortale, ponitur esse homo et non esse. Sed definitio accidentis est quod inest substantiae; unde etiam in definitione singulorum accidentium oportet quod ponatur substantia. Ergo cum Deus non possit facere contradictoria simul (1) esse vera, neque facere poterit quod accidentis sit sine substantia.

3. Praeterea, Deus non potest facere quod definitio insit alicui, et definitum non insit eidem, nec quod inter affirmationem et negationem sit medium. Sed si ponamus accidentia esse sine substantia, oportet alterum dictorum sequi. Ergo Deus

(1) *Al. similiter, item simpliciter*.

non potest hoc facere. Probatio mediae. Non esse enim in subjecto, sed per se existere, est definitio substantiae, et opponitur contradictorie ei quod est esse in subjecto. Sed si ponamus aliquid accidens non esse in subjecto; vel ponemus quod aliquid sit medium inter esse in subjecto et non esse, vel ponemus quod aliquid sit non ens in subjecto, et non sit substantia: quia si est substantia, non est accidens. Ergo si ponamus accidentis esse simul subjecto, sequitur alterum duorum: vel quod inter contradictoria sit medium; vel quod definitio separatur a definito, quod iterum implicat contradictoria esse simul vera.

Sed contra est quod dicitur Lucae 1, 37: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*.

Praeterea, potest Deus plura facere quam homo possit intelligere vel imaginari. Sed aliqui Philosophi posuerunt dimensiones esse sine subjecto, sicut qui posuerunt mathematica separata. Ergo Deus potest hoc facere.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non sit congruum huic sacramento quod accidentia sint sine substantia. In sacramento enim perfectissimo non congruit esse aliquid quod divinae ordinationi repugnet. Sed divina ordinatio est quod accidentis sit in subjecto. Ergo in hoc sacramento non competit quod sit sine subjecto.

2. Praeterea, sacramentum veritatis non deceat aliqua fallacia. Sed hoc sacramentum est maximae veritatis, quia continet illum qui dixit, Joan. 14, 6: *Ego sum veritas*. Cum ergo existentibus accidentibus sine subjecto sequatur fallacia; quia accidentia, quantum est in se, significant substantiam propriam subesse: videtur quod non competat huic sacramento accidentia esse sine subjecto.

3. Praeterea, materia debet esse formae proportionata. Sed ex parte formae sacramenti non competet quod esset accidens verbi sine essentia verbi. Ergo nec ex parte materiae competit quod sit accidens elementi sine elemento.

Sed contra, accidens subjecto respondet. Sed substantia panis, qui prius erat subjectum priorum accidentium, mutata est in alterum statum per hoc quod conversa est in corpus Christi. Ergo et accidentia congruit in alterum statum mutari, ut scilicet sint sine subjecto.

Praeterea, hoc sacramentum dicitur mysterium fidei. Sed fides non solum est supra intellectum, sed etiam supra sensum. Ergo in hoc sacramento non solum debet aliquid esse supra intellectum, sicut quod corpus Christi sub tam parvis panis dimensionibus contineatur; sed etiam supra sensum, scilicet quod accidentibus quae sensui subjacent, substantia propria non subsit.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod accidentia non sint in hoc sacramento sine substantia. Esse enim in substantia aequaliter convenit omnibus accidentibus. Sed albedo non est hic sine subjecto: quod patet ex hoc quod dividitur per accidentis, quod non competit nisi existenti in subjecto. Ergo nec quantitas aut aliquid accidentis est hic sine subjecto.

S. Th. Opera omnia. V. 7.

2. Praeterea, illud quod sensus percipit in hoc sacramento, est ibi secundum veritatem; alias esset fictio in hoc sacramento. Sed sensus non tantum percipit ibi quantitatem aut albedinem, sed etiam quantum et album. Ergo non est ibi accidens sine subjecto.

3. Praeterea, accidens non individuatur nisi ex subjecto, sicut nec forma nisi ex materia. Sed accidentia sunt ibi individuata; alias non essent sensibilis. Ergo non sunt sine subjecto.

4. Praeterea, omnis forma separata a materia est intellectus in actu, ut a philosophis probatur. Sed si accidentia sunt hic sine subjecto, erunt quaedam formae sine materia: non enim habent materiam partem sui. Ergo erunt intellectus in actu, quod falsum apparet.

5. Praeterea, quanto aliquid appropinquat ad divinam simplicitatem, tanto est simplicius. Sed si sunt haec accidentia sine substantia, magis appropinquant ad divinam simplicitatem quam Angeli: quia in Angelis est compositio, ad minus ex quo est et quod est; quae in his accidentibus inveniri non potest. Ergo erunt nobilitiora Angelis; quod falsum est.

6. Praeterea, impossibile est densitatem esse sine materia, neque raritatem: quia haec est definitio densi, quod multum de materia contineatur sub parvis dimensionibus; et contraria est definitio rari. Sed tactus percipit in hoc sacramento densitatem. Ergo est ibi materia sub dimensionibus; ergo dimensiones non per se existunt, et ita nec alia accidentia.

Sed contra: sicut, in praecedenti dist., dictum est, ibi non est alia substantia quam corporis Christi. Sed non sunt accidentia quae apparent, in corpore Christi sicut in subjecto, quia non determinant ipsum. Ergo non sunt in subjecto aliquo.

Praeterea, species ad hoc remanent in sacramento, ut ducant per significationem in corpus Christi. Sed si essent in aliquo sicut in subjecto, non ducerent in corpus Christi, sed magis in cognitionem sui subjecti. Ergo sunt hic accidentia sine subjecto.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod, sicut dicitur prima propositione libri de Causis, causa prima est vehementior impressionis supra causatum causae secundae quam ipsa causa secunda. Unde quando causa secunda removet influentiam suam a causato, adhuc potest remanere influentia causae primae in causatum illud; sicut remoto rationali, remanet vivum, quo remoto remanet esse. Cum ergo causa prima accidentium et omnium existentium Deus sit; causa autem secunda accidentium sit substantia, quia accidentia ex principiis substantiae causantur; poterit Deus accidentia in esse conservare, remota etiam (1) causa secunda, scilicet substantia. Et ideo absque omni dubitatione dicendum est, quod Deus potest facere accidens (2) sine subjecto.

Ad primum ergo dicendum, quod inesse non dicit esse accidentis absolute, sed magis modum essendi qui sibi competit ex ordine ad causam proximam sui esse. Et quia remoto ordine accidentis ad causam proximam, adhuc potest remanere ordo ipsius ad causam primam, secundum

(1) *Al. tamen*.

(2) *Fortè addendum esse*.

quem modus (1) ipsius essendi non est inesse, sed ab alio esse; ideo potest Deus facere quod sit accidens, et non inhit: nec tamen esse accidentis ab accidente removetur, sed modus essendi.

Ad secundum dicendum, quod sicut probat Avicenna in sua Metaph., per se existere non est definitio substantiae: quia per hoc non demonstratur quidditas eius, sed eius esse; et sua quidditas non est suum esse (2); alias non posset esse genus: quia esse non potest esse commune per modum generis, cum singula contenta in genere differant secundum esse; sed definitio, vel quasi definitio, substantiae est res habens quidditatem, cui acquiritur esse, vel debetur, ut non in alio; et similiter esse in subjecto non est definitio accidentis, sed e contrario res cui debetur esse in alio; et hoc nunquam separatur ab aliquo accidente, nec separari potest: quia illi rei quae est accidens, secundum rationem suae quidditatis semper debetur esse in alio. Sed potest esse quod illud quod debetur alicui secundum rationem suae quidditatis, ei virtute divina agente non conveniat; et sic patet quod facere accidens esse sine substantia, non est separare definitionem a definito; et si aliquando hoc dicitur definitio accidentis, praedicto modo intelligenda est definitio dicta: quia aliquando ab auctoribus definitiones ponuntur causa brevitas non secundum debitum ordinem, sed tanguntur illa ex quibus potest accipi definitio.

Ad tertium dicendum, quod sicut ab accidentibus in hoc sacramento removetur esse in subjecto, ita convenit eis non esse in subjecto; unde non ponitur aliquid medium inter affirmationem et negationem. Nec tamen sequitur quod definitio alicui conveniat cui non convenit definitum; quia non esse in substantia non est definitio substantiae, ut dictum est; sed habere quidditatem cui tale esse competat; et hoc non convenit eis ex ratione suae quidditatis, sed divina virtute.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod accidentia remanere in hoc sacramento qualiter congruat, supra dictum est, dist. praec. Sed accidentia esse sine subjecto congruit huic sacramento multipliciter. Primo quantum ad significationem; quia species sine substantia existentes expressius ducunt in corpus Christi, quod sub eis continetur, et immediatius; si enim subjectum haberent, ducerent immediate in subjectum illud. Secundo propter effectum, qui est unio membrorum ad caput, in quo sunt per fidem; et ideo in hoc sacramento oportet aliquid esse supra naturam, per quod intellectus noster assuescat ad ea quae sunt fidei credenda. Tertio quantum ad usum, quia est cibus spiritualis; et ideo competit quod nullum accidentibus subjectum subsit, quod cibus corporalis esse possit. Quarto quantum ad perfectionem; quia enim hoc sacramento est perfectissimum, ideo omnia quae sunt in hoc sacramento, altissimum statum accipiunt, sicut quod substantia panis in corpus gloriosum Divinitati unum convertitur; et propter hoc etiam accidentibus datur in hoc sacramento sine subjecto esse.

Ad primum ergo dicendum, quod divina dispositio quae aliquid ordinat secundum legem communem, etiam sibi aliqua reservat praeter legem

(1) Al. modum.

(2) Al. super esse.

communem faciendi ad aliquod privilegium gratiae communicandum; nec ex hoc sequitur aliqua inordinatio (1), quia divina dispositio unicuique rei ordinem imponit.

Ad secundum dicendum, quod de substantia rei iudicare non pertinet ad sensum, sed ad intellectum, cuius objectum est quod quid est, ut dicitur in 5 de Anima (text. 21 et 26); et ideo non accidit ibi aliqua deceptio; quia accidentia sunt ibi de quibus sensus iudicat; sed de substantia verum iudicium habet intellectus fide iuvatus. Nec est inconveniens quod intellectus absque fide erret in hoc sacramento, sicut et in aliis quae sunt fidei.

Ad tertium dicendum, quod verbo inest virtus transubstantiandi; et ideo ad hoc quod sit vera transubstantiatio, oportet quod sit verum verbum; sed materia est ibi ad significandum; et ideo sufficit quod accidentia remaneant, quibus mediantibus significatio completur.

Solutio III. Ad tertiam quaestionem dicendum, quod quidam dixerunt, quod vera substantia panis simul remaneat sub sacramento cum corpore Christi; et secundum hoc accidentia non essent in hoc sacramento sine subjecto. Sed haec opinio in praecedenti dist. improbat est.

Alia opinio est quod remanet ibi forma substantialis, et in ea fundantur omnia accidentia quae apparent. Sed non minus difficile est materialem formam substantialem a materia separare quam accidentia a substantiis. Et praeterea quantitas non respicit formam nisi ratione materiae; unde formae immateriales dimensionibus carent; et ideo, cum alia accidentia mediante quantitate referantur ad substantiam, non poterit forma existens sine materia, accidentium sensibilibus subjectum esse. Boetius etiam dicit in lib. de Trin. quod forma simplex subjectum esse non potest.

Et ideo alii dixerunt, quod accidentia illa fundantur in aere sicut in subjecto. Sed haec opinio stare non potest. Constat enim quod ante transubstantiationem sub dimensionibus panis non erat aer. Ergo si conversio facta sit ibi aer, oportet quod aer subintraverit per motum localem dimensiones illas; et iste motus non percipitur. Et praeterea inconveniens est quod subjectum moveatur motu locali ad accidens, et quod accidens transeat de subjecto in subjectum. Probatur est etiam a philosophis (4 Phys., text. 76), quod corpus naturale et corpus mathematicum non possunt esse simul; unde cum illae dimensiones quae fuerunt, sint quoddam corpus non naturale, sed mathematicum, non poterit aer cum illis dimensionibus simul esse, nec poterit esse subjectum eorum, quia habet dimensiones proprias aer. Cum ergo omnes dimensiones sint ejusdem speciei, in quacumque materia sint, quia materia non intrat in definitionem earum; si dimensiones panis iterum sint sicut in subjecto in aere, sequitur quod duo accidentia speciei ejusdem sunt in eodem subjecto; quod est contradictoria esse simul; quia accidentium ejusdem speciei numerum non est nisi ex subjecto; unde si subjectum sit unum, sequitur illa accidentia esse plura et non plura. Constat etiam quod aer non est susceptivus talium accidentium, scilicet duritiei, figurae determinatae, et aliarum hujusmodi quae ibi apparent.

(1) Al. ordinatio.

Et ideo dicendum est, quod accidentia sunt ibi sine subjecto; non enim potest dici, quod sint in corpore Christi sicut in subjecto. Sciendum autem, quod substantia corporalis habet quod sit subjectum accidentium ex materia sua, cui primo inest subjecti alteri. Prima autem dispositio materiae est quantitas; quia secundum ipsam attenditur divisio ejus et indivisio, et ita unitas et multitudo, quae sunt prima consequentia ens; et propter hoc sunt dispositiones totius materiae, non hujus aut illius tantum. Unde omnia alia accidentia mediante quantitate in substantia fundantur, et quantitas est prior eis naturaliter; et ideo non claudit materiam sensibilem in ratione sua, quamvis claudit materiam intelligibilem, ut dicitur in 7 Metaph. (text. 53). Unde ex hoc quidam decepti fuerunt, ut crederent dimensiones esse substantiam rerum sensibilibus; quia remotis qualitatibus nihil sensibile remanere videbant nisi quantitatem, quae tamen secundum esse suum dependet a substantia, sicut et alia accidentia. Virtute autem divina confertur dimensionibus quae fuerunt panis, ut sine subjecto subsistant in hoc sacramento, quod est prima proprietas substantiae; et per consequens datur eis ut sustineant alia accidentia, sicut et sustinebant quando substantia eis suberat; et sic alia accidentia sunt in dimensionibus sicut in subjecto, ipsae vero dimensiones non sunt in subjecto.

Ad primum ergo dicendum, quod prima accidentia consequentia substantiam sunt quantitas et qualitas; et haec duo proportionantur duobus principiis essentialibus substantiae, scilicet formae et materiae (unde magnum et parvum Plato posuit differentias materiae); sed qualitas ex parte formae. Et quia materia est subjectum primum quod non est in alio, forma autem est in alio, scilicet materia; ideo magis appropinquat ad hoc quod est non esse in alio, quantitas quam qualitas, et per consequens quam alia accidentia.

Ad secundum dicendum, quod quantitas dimensionum suam rationem non dependet a materia sensibili, quamvis dependeat secundum suum esse; ideo in praedicando et subjiciendo accipit modum substantiae et accidentis; unde lineam dicimus et quantitatem et quantum, et magnitudinem et magnam; et ideo cum sint ibi dimensiones sine substantia, non tantum videt sensus quantitatem, sed etiam quantum. De aliis autem accidentibus plantum est quod est ibi aliquid album, quia albedo est ibi in subjecto.

Ad tertium dicendum, quod de ratione indivisi duo sunt: scilicet quod sit ens actu vel in se vel in alio; et quod sit divisum ab aliis quae sunt vel possunt esse in eadem specie, in se indivisum existens; et ideo primum individuationis principium est materia, qua acquiritur esse in actu cuilibet tali formae sive substantiali sive accidentali; et secundarium principium individuationis est dimensio, quia ex ipsa habet materia quod dividitur; unde in earentibus dimensionibus impossibile est aliquam esse distinctionem nisi per formam, quae facit diversitatem speciei; et propter hoc in Angelis sunt tot species quot individua; quia cum sint formae sive quidditates subsistentes ex seipsis, habent esse in actu et distinctionem; et ideo non indigent ad sui individuationem neque materia neque dimensione. Si ergo quantitas sine materia haberet esse actu, per se haberet individuationem, quia per se haberet divi-

sionem illam secundum quam dividitur materia; et sic una pars differret ab alia non specie, sed numero, secundum ordinem qui attenditur in situ partium; et similiter una linea ab alia differret numero, dummodo acciperetur in diverso situ. Quia ergo in hoc sacramento ponimus dimensiones per se subsistere, constat quod ex seipsis individuantur, et per ea alia accidentia quae in eis fundantur.

Ad quartum dicendum, quod illud quod est intellectus vel intellectum in actu, secundum philosophos, oportet esse separatum non solum a materia, sed etiam a conditionibus materiae individuantiibus; et hoc non est in proposito, ut ex dictis patet.

Ad quintum dicendum, quod cum ista accidentia habeant esse et essentias proprias, et eorum essentia non sit eorum esse, constat quod aliud est in eis esse et quod est; et ita habent compositionem illam quae in Angelis invenitur, et ulterius compositionem ex paribus quantitatibus, quae in Angelis non invenitur; et sic magis recedunt a divina simplicitate.

Ad sextum dicendum, quod sicut subjectum quod ponitur in definitione aliorum accidentium, non est de essentia accidentis; ita etiam materia, quae ponitur in definitione raritatis et densitatis, non est de essentia eorum; non enim est densitas materia multa existens sub parvis dimensionibus, sed proprietas quaedam consequens ex hoc quod materia sic se habet; unde talem proprietatem Deus potest facere, etiam si materia non esset.

ARTICULUS II.

Utrum accidentia, quae remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.
— (3 p., qt. 77, art. 5, 4, 3, 6.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod accidentia quae remanent in hoc sacramento, non possunt immutare aliquid extrinsecum. Illa enim agunt et patiuntur ad invicem quae communicant in materia, ut dicitur in 1 de Generat. (text. 42). Sed accidentia illa non communicant in materia cum corporibus exterioribus. Ergo non possunt ea immutare.

2. Praeterea, actio naturalis requirit contactum naturalem, ut patet in 1 de Generat. Sed mathematicis, id est dimensionibus separatis, non convenit tactus physicus, sed mathematicus tantum, sicut et locus, ut ibidem dicitur. Ergo cum in hoc sacramento sint dimensiones separatae, in quibus alia accidentia fundantur, ut dictum est, videtur quod non possint agere in aliquid extrinsecum.

3. Praeterea, passum, quamvis in principio sit contrarium, tamen in fine est simile. Sed si corpora exteriora immutarentur, ipsa jam immutata non essent formae tantum, sed formae in materia. Ergo non possunt immutari a dimensionibus quae sunt formae tantum.

Sed contra, nihil sentitur (1) nisi quod immutat sensum. Sed hujusmodi accidentia sentiuntur. Ergo immutant.

Praeterea, omne quod habet esse, habet agere aliquo modo: quia nulla res destituitur propria operatione. Sed hujusmodi accidentia habent esse. Ergo possunt agere.

(1) Al. deest nisi.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod non possint aliquid extrinsecum immutare substantialiter. Generans enim debet esse simile generato. Sed omne generatum est compositum ex materia et forma. Cum ergo accidentia illa sint formae tantum, non possunt immutare generatum aliquid extra se. Et hac ratione utitur Philosophus in 7 Metaph. (text. 50) contra Platonem, qui ponebat formas separatas esse causas generationis sensibilium.

2. Praeterea, nihil agit ultra suam speciem, sed extra quodque: quia effectus non est nobilior causa. Sed substantia est nobilior omni accidente. Ergo illa accidentia non possunt aliquam substantiam generare.

Sed contra, species istae habent eandem virtutem quam habebant ante transubstantiationem: quia nihil est eis ablatum, sed additum. Sed ante transubstantiationem poterant aliquid substantialiter immutare. Ergo et post.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod ista accidentia nullo modo possint corrumpi. Quia ista accidentia sunt formae tantum. Sed forma est invariabili essentia consistens, ut dicitur in lib. sex Principiorum (1). Ergo huiusmodi species non corrumpuntur.

2. Praeterea, omnis res per se subsistens sine materia, est incorruptibilis: quia materia est corruptionis principium, sicut patet in Angelis et animabus. Sed huiusmodi species sunt formae sine materia subsistentes. Ergo sunt incorruptibiles.

3. Praeterea, si corrumpuntur; aut corruptio ista est naturalis, aut miraculosa. Naturalis non quia sicut nihil generatur naturaliter nisi compositum, ita nihil corrumpitur nisi compositum naturaliter. Similiter neque miraculosa: quia sic sola Dei virtute ferret; Deus autem, secundum Augustinum (in lib. 83 Qq., quaest. 21), non est causa tendendi in non esse. Ergo nullo modo corrumpitur.

Sed contra, quamdiu sunt accidentia sensibilia sentiri possunt. Sed quandoque desinunt sentiri posse huiusmodi accidentia. Ergo desinunt esse.

Praeterea, quamdiu species manent, et corpus Christi manet sub sacramento. Sed corpus Christi quandoque desinit esse sub sacramento. Ergo quandoque desinunt esse species illae.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod ex eis non possit aliquid generari. Corruptio enim generationi vel factioni opponitur. Sed omne quod non habet materiam partem sui, si fit, oportet quod ex nihilo fiat. Ergo si corrumpitur, oportet quod in nihilum tendat, et nihil ex eo fiat.

2. Praeterea, substantia et accidens magis differunt quam corpus et spiritus. Sed ex corpore non potest fieri spiritus, ut patet in lib. (Boetii) de duabus Naturis. Ergo ex speciebus illis quae sunt accidentia tantum, non potest substantia aliqua generari.

(1) Vel simpliciter constans et invariabili essentia, ut ibi videtur est in principio, inter opera quidem Aristotelis, ut editio vetus habet; sed est Gilberti Porretani (Ex edit. P. Nicolai).

3. Praeterea, impossibile est ex uno simul et semel multa fieri. Sed si aliquid generatur, in illo est invenire substantiam et accidens. Ergo non potest generari ex accidente tantum.

4. Praeterea, si aliquid generatur, aut illa generatio est naturalis, aut miraculosa. Naturalis non quia generatum et id ex quo generatur naturaliter conveniunt in materia, ut patet in omnibus generationibus naturalibus; quod hic non potest inveniri. Similiter nec miraculosa: quia quod vermes aliquando inde generentur, vel in cinerem resolvantur, hoc est in irreverentiam tanti sacramenti; quod a Deo non est. Ergo nullo modo aliquid ex huiusmodi speciebus generari potest.

Sed contra est, quod sensibiliter apparet, si diu reserventur, paulatim in aliud mutari.

Praeterea, Innocentius dicit (lib. 4 de Mysteriis Missae, cap. 16): *In quo similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset, sed ibi se proderet, et locum fidei auferret.* Ergo oportet esse omnimodam similitudinem specierum ad substantiam panis. Sed ex substantia panis poterat aliquid generari. Ergo et ex speciebus ibi remanentibus.

QUAESTIUNCULA V.

Uterius. 1. Videtur quod non possint nutrire. Quia omnis cibus qui nutrit, in corpus transit, et superfluitates ex eo resolvuntur. Sed cibus iste non vadit in corpus, ut Ambrosius in littera dicit. Ergo non nutrit.

2. Praeterea, ex eisdem nutrimur ex quibus sumus, ut dicitur in 2 de Generatione (text. 1). Sed non sumus ex accidentibus. Ergo ex eis non nutrimur.

3. Praeterea, omne quod nutrit quocumque modo, solvit jejuniū. Si ergo species istae nutriunt, solvant jejuniū; et sic post sumptionem corporis Christi non posset aliquis communicare; quod falsum est.

Sed contra est quod dicitur in Glossa, 1 Corinth. 11, super illud: *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est, quod aliqui sunt inebriati ex usu specierum huius sacramenti.*

Praeterea, nihil aufert sitim vel famem, nisi quod nutrit. Sed sensibiliter reperiri potest quod ex potu illo sitis tollitur, praecipue si in multa quantitate sumatur. Ergo nutrit species illae.

QUAESTIUNCULA VI.

Uterius. 1. Videtur quod nullus liquor possit speciebus illis permisceri. Quia, ut in 1 de Generatione (text. 83), probat Philosophus, accidens non permiscetur substantiae. Sed quilibet liquor substantia quaedam est. Cum ergo illae species sint tantum accidentia, videtur quod nihil possit eis permisceri.

2. Praeterea, sicut hoc sacramentum sub certa forma verborum consecratur, ita et aqua benedicta. Sed si aqua permiscetur aquae benedictae, totum fit benedictum. Si ergo aliquis liquorum permisceri posset vino consecrato, esset totum consecratum; et sic liquor ille transiret in sanguinem Christi sine forma verborum, quod falsum est.

3. Praeterea, humidiorum permixtorum efficitur superficies una. Si ergo illis speciebus aliquis liquor admisceatur, efficitur una superficies liquo-

ris advenientis et specierum praexistentium. Sed superficies liquoris est in subiecto, superficies autem specierum non est in subiecto. Ergo eadem superficies erit in subiecto et non in subiecto; quod est impossibile.

4. Praeterea, corpus Christi non est sub sacramento ex quo sub speciebus illis est alia substantia. Sed si aliquis liquor subtilis, puta vinum vel aqua, admisceatur illis speciebus, cum non contineatur propriis terminis, oportet quod diffluat ad terminos dimensionum sub quibus erat corpus Christi. Ergo desinunt ibi esse species: ergo corrumpuntur et non permiscuntur.

5. Praeterea, sicut album et nigrum sunt differentiae coloris; ita magnum et parvum sunt differentiae quantitatis, vel circa quantitatem. Sed idem color non est albus et niger. Ergo neque eadem dimensiones sunt magnae et parvae. Sed addito aliquo liquore dimensiones illae efficiuntur magnae. Ergo non sunt eadem quae prius; ergo non permiscuntur.

Sed contra, secundum Philosophum in 1 de Generatione (text. 79), ea quae sunt divisibilia in minima, sunt bene permiscibilia. Sed ita est de speciebus illis. Ergo etc.

Praeterea, majus est corrumpi quam permisceri. Sed species possunt corrumpi. Ergo possunt permisceri.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod agere non est nisi rei per se subsistentis; et ideo neque materia agit neque forma, sed compositum; quod tamen non agit ratione materiae, sed ratione formae, quae est actus, et actionis principium. Et quia quantitas se tenet ex parte materiae, et qualitas ex parte formae; ideo quantitas non agit nisi mediante qualitate, quae est per se actionis principium; unde qualitates sunt sensibiles primo, quantitates secundo. Quia ergo in sacramento quantitates retinent eundem modum essendi quem habebant substantia panis existente, ideo habent eundem modum agendi, ut immutent et agant naturaliter sicut prius. Quantitatis enim, quae alium modum essendi habet, quia non est in subiecto, non est agere nisi mediante qualitate.

Ad primum ergo dicendum, quod materia accidentis est proximum subiectum ejus; proximum autem subiectum qualitatis corporalis est quantitas, ut superficies coloris; et ideo qualitas quae est actionis principium, communicat quodammodo in materia cum his quae sunt extra, quia quantitas hinc inde subsesse invenitur.

Ad secundum dicendum, quod mathematici non solum abstrahunt a materia, sed a sensibilibus accidentibus. Et quia dimensiones in hoc sacramento non sunt separatae ab accidentibus sensibilibus; ideo non solum habent tactum mathematicum sicut mathematica, sed etiam physicum: quia ratione illorum accidentium possunt immutari et immutari.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad immutationem accidentalem satis simile invenitur hinc inde: quia sicut in sacramento non est albedo separata, sed album quod agit; ita exterius per immutationem non fit albedo, sed aliquid album; et ita, in quantum huiusmodi, passum in fine est simile.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod in actionibus naturalibus formae substantiales

non sunt immediatum actionis principium, sed agunt mediantibus qualitatibus activis et passivis, sicut propriis instrumentis; ut dicitur in 2 de Anima (text. 50), quod calor naturalis est quo anima agit; et ideo qualitates non solum agunt in virtute propria, sed etiam in virtute formae substantialis. Unde actio eorum non solum terminatur ad formam accidentalem, sed etiam ad formam substantialem; et propter hoc generatio est terminus alterationis. Huiusmodi autem virtutem instrumentalem recipiunt eo ipso quo a principiis essentialibus causantur. Unde sicut remotis substantiis remanet accidentibus idem esse secundum speciem virtute divina, ita etiam remanet eis eadem virtus quae et prius; et etiam, sicut ante poterant immutare ad formam substantialem, ita et nunc.

Ad primum ergo dicendum, quod nos non ponimus omnino huiusmodi qualitates separatas, sicut Plato ponebat formas naturales, cum ponamus pro subiecto id quod erat proximum subiectum eorum primo; et ideo non est similis ratio hinc inde. Tamen hic etiam generans non est omnino simile generato: quia generatum est substantia, generans autem non. Sed hoc ideo contingit, quia, ut dictum est, huiusmodi qualitates habent instrumentalem virtutem generandi. Generatum autem non oportet quod assimiletur instrumentum, sed principali generanti, ut dicit Commentator in 11 Metaph. (text. 15); quia instrumentum non agit virtute sua sed alterius, et illi assimilatur, non sibi; unde generatio hic assimilatur substantiae quae prius erat. Plato autem formas separatas non ponebat instrumentalia generantia, sed primas causas generationis et principales.

Ad secundum dicendum, quod propria virtute nihil agit ultra suam speciem: sed virtute alterius, cuius est instrumentum, potest agere ultra speciem suam, sicut serra agit ad formam scanni.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod unaquaeque res habet proprium esse suae speciei. Non enim esse in omnibus est unius speciei, sicut nec animalitas est unius speciei in omnibus animalibus, nec humanitas eadem numero in omnibus hominibus, sicut et unaquaeque res habet propriam actionem. Unde sicut in qualitatibus quae remanent in sacramento, remanet actio conformis actioni substantiae prius existentis; ita etiam esse subsistens quod convenit dimensionibus remanentibus, est conforme illi esse quod prius substantia panis habebat. Unde sicut qualitas facit eandem actionem quam prius faciebat, substantia panis et vini existente; ita esse, in quo dimensiones subsistunt, tollitur eisdem passionibus quibus antea tolleretur, eadem substantia existente; et propter hoc eodem modo corrumpuntur accidentia remanentia, sicut et prius corrumpi poterant. Prius autem corrumpi poterant dupliciter. Uno modo manente substantia subiecti, per aliquam accidentalem mutationem: sicut ex parte qualitatum secundum aliquam alterationem vinum saporem vel colorem mutare poterat; et ita color qui prius erat, aut sapor, corrumpatur; sed quantitas praedicto modo non poterat corrumpi per motum in quantitate, scilicet augmentum, quia vinum et panis non sunt corpora animata, quae possunt esse subiectum augmenti et diminutionis, sed (1) per

(1) Al. scilicet.

additionem vel divisionem: quia secundum Philosophum in 5 Metaph. (text. 16), in additione quantitatis ad quantitatem una quantitas esse incipit duabus esse desinentibus, et e contrario est in divisione. Alio modo per corruptionem substantiae: quae quidem contingit ex transmutatione accidentium, et ex parte qualitatum: quia sicut generatio, ita et corruptio est terminus alterationis; et ex parte quantitatis: quia cum unaquaque res naturalis habeat quantitatem determinatam, intantum poterit divisio fieri quod species non remanebit. Unde etiam in hoc sacramento aliquando aliqua alteratio facta in qualitatibus, adhuc manet esse illud dimensionum conforme substantiae praecedenti; et tunc ratione ipsius corruptionis accidentium non desinit esse corpus Christi sub sacramento. Aliquando autem alteratio ad terminum venit, et tunc esse praedictum tollitur, et sic desinit esse sacramento. Et similiter ex parte quantitatis: quia si fiat divisio in partes tantae quantitatis quae sufficiat ad speciem panis vel vini; sunt quidem aliae dimensiones, quia partes continui, quae erant potentia, fiunt actu; sed esse conforme substantiae praesistenti manet, et ideo adhuc est sacramento. Si autem quantitas partium ad hoc non sufficiat, utrumque esse desinet, et dimensio et esse praedictum; et ideo corpus Christi desinit esse sub sacramento.

Ad primum ergo dicendum, quod forma dicitur esse invariabilis, quia non est variationis subiectum; tamen per variationem tollitur, sicut patet in alteratione et augmento; et ita largo modo dicuntur corrumpi, prout omne quod esse desinit, dicitur corrumpi.

Ad secundum dicendum, quod dimensiones, quae sunt proximae dispositiones materiae, retinentur in hoc sacramento vicem materiae; et ideo se habent ad esse in quo subsistunt sicut materia ad formam substantialem, et ipsae subsunt sicut subiectum accidentibus; et hoc modo corruptionis principium esse possunt, sicut et materia esset. Ipsae etiam partes dimensionum, cum sint in potentia, habent quandam rationem materiae ratione totius dimensionis; et ideo ex parte earum accidit corruptio aliqua in tota dimensione per divisionem.

Ad tertium dicendum, quod species sic remanere miraculosum est; sed quod sic remanentes corrumpantur, est naturale; sicut miraculosum est quod caecus visum recipiat; sed quod jam visu recepto videat, est naturale. Remanet enim quidam compositionis modus in accidentibus istis, dum quantitas retinet rationem materiae, et qualitas rationem formae, ut dictum est.

Solutio IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod quidam dicunt, quod quamvis illae species possint corrumpi et putrefieri, tamen ex tali putrefactione vel corruptione non generantur vermes, vel aliquid huiusmodi. Sed hoc nihil est. Constat enim quod accidentia quando corrumpuntur, non hoc modo desinunt ut dispareant omnino, ac si totaliter annihilarentur; sed succedit illis accidentibus aliquid sensibile; et hoc oportet esse de novo generatum. Nec est differentia, quidquid sit illud, utrum sit vermis, vel cinis, vel aliquid huiusmodi; quia similis difficultas est de omnibus.

Et ideo alii dixerunt, quod substantia panis ibi remanet, ex qua materialiter aliqua generari possunt. Sed haec opinio supra improbat est.

Et ideo alii dixerunt, quod ex mutua actione accidentium sacramento ad corpora circumstantia generantur vermes ex aere continente. Sed hoc non videtur esse verum; quia accidentia illa non habent ibi aliam actionem quam haberent si substantia remanens; sed quando substantia erat, non poterant vermes ex aere generari, vel cinis, per talem actionem; unde nec modo. Et praeterea, sensibiliter apparet quod in illo loco ubi fuit corpus Christi, est illud quod generatur; et ibidem alteratio praecedens apparet. Aer autem ante ultimum instans corruptionis specierum non erat in loco illo; quia sic subintrasset dimensiones sub quibus erat corpus Christi; quod est impossibile. Nec etiam movebatur ad locum illum, quia quietus forte manebat. Unde sequitur quod totus motus aeris, et alteratio ipsius et corruptio, et generatio vermium aut cineris, sit in eodem instanti; quod est impossibile. Et praeterea idem accideret, si corpus Christi conservaretur inter aliqua corpora solida quae non subintraret aer, et non apparet aliqua mutatio facta in corporibus solidis circumstantibus. Et praeterea, si corpus Christi in magna quantitate consecratum esset, idem posset accidere; et tanta inspissatio aeris non posset de facili accedere sine sensibili ipsius immutatione.

Et ideo alii dicunt, quod peracto sacramento, redit substantia panis sub speciebus quae prius suberat, et ex illa generantur vermes, vel aliquid huiusmodi. Sed hoc non potest esse. Quamdiu enim est ibi corpus Christi, non redit substantia panis; quia sic esset corpus Christi sub speciebus cum substantia panis; quod est tertia opinio, quae non sustinetur. Quamdiu autem sunt ibi species, manet sub speciebus corpus Christi; unde quamdiu manent species, substantia panis non redit; remota autem speciebus illis, jam non est ibi substantia panis, sed vermium vel cineris, vel alieujus huiusmodi. Nunquam enim est substantia panis sine speciebus panis; unde substantia panis non redit. Nisi forte dicatur redire quo ad materiam tantum, quia illa eadem materia quae prius erat sub forma panis, postmodum fit sub forma cineris, vel alieujus huiusmodi; et hoc posset stare cum secunda opinione prius tacta quantum ad hoc quod ponebat substantiam panis in praecedentem materiam resoluvi; quod stare non potest, ut supra probatum est. Sed quantum ad aliam partem, quae ponebat quod annihilaretur, non potest stare; quia quod in nihilum reductum est, non potest iterum idem numero sumi. Sed quantum ad primam opinionem, quae communiter sustinetur, omnino stare non potest; quia quod conversum est in alterum, non potest redire, nisi alterum in ipsum convertatur; substantia autem panis conversa est in corpus Christi; et haec substantia, scilicet panis, facta est illa, scilicet corporis Christi, ut ex praedictis patet; unde non potest esse quod substantia panis redeat neque quantum ad totum neque quantum ad partem, nisi corpus Christi e converso convertatur in substantiam panis; quod est impossibile. Et ideo impossibile est dicere quod substantia panis redeat neque secundum totum neque secundum partem; si redire proprie sumatur, ut sit idem numero quod redit. Si autem materia panis redire dicatur, non quia eadem numero redeat, sed alia ejusdem rationis; tunc oportebit dicere, quod illa materia de novo creatur. Et forte hoc intellexerunt

qui dixerunt substantiam panis redire; unde satis probabiliter per hunc modum opinio sustineri potest, ut dicatur, quod ad hoc Deus materiam creat, ne sacramento deprehendatur, et sic fides meritum perdat. Nec tamen materia corporalis in principio creata augetur; quia quantum de materia conversum fuit in substantiam corporis Christi, tantum de materia creatur nunc de novo.

Potest tamen et aliter dici, quod illae species sicut habent ex hoc quod subsistunt, quod possunt agere quidquid poterant substantis panis et vini existentibus; ita habent ut possint converti in quidquid converti poterant substantiae praesistentes; quod sic intelligi potest. Sicut enim Commentator dicit in 1 Phys. (text. 65), et in lib. de substantia Orbis (cap. 1), in materia generabilium et corruptibilium oportet intelligere dimensiones interminatas ante adventum formae substantialis; alias non posset intelligi divisio materiae, ut in diversis partibus materiae diversae formae substantiales essent. Huiusmodi autem dimensiones post adventum formae substantialis accipiunt esse terminatum et completum. Quidquid autem intelligitur in materia ante adventum formae substantialis, hoc manet idem numero in generato et in eo ex quo generat; quia remoto posteriori oportet remanere prius; dimensiones autem illae interminatae se habent ad genus quantitatis sicut materia ad genus substantiae. Unde sicut in quolibet completo in genere substantiae est accipere materiam, quae est ens incompletum in genere illo; ita in dimensionibus completis, quae sunt in hoc sacramento, est accipere dimensiones incompletas; et his mediantibus materia panis formam recipiet ejus quod ex pane generaretur, pane non converso in corpus Christi; unde sicut dimensionibus illis est datum ut subsint et subsint et illi esse quod est conforme esse priori substantiae, et terminationi quantitatis, et omnibus aliis accidentibus; ita etiam datur eis ut possint subsistere alteri formae naturali, et aliis accidentibus; quia de natura sua non habent ut subsint tantum accidenti, sed etiam formae substantiali, ut dictum est; et tunc vel ex consequenti advenit etiam materia propter concomitantiam naturalem formae ad materiam, sicut propter concomitantiam naturalem animae Christi ad corpus, erat anima sub sacramento; et hoc quodammodo redit in primum dictum, ut scilicet materia de novo fiat; vel ipsi dimensionis virtute divina dabitur natura materiae propter propinquitatem ad ipsam, ut sic illud generatum sit compositum ex materia et forma.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum penultimam opinionem species illae penitus cedunt in nihil; sed substantia praedicta modo redeunte generatur illud quod succedit. Nec dicitur generari ex speciebus secundum quod ly ex dicit causam materialem, sed solum secundum quod dicit ordinem, ut ex mane fit meridies, idest post. Sed secundum aliam opinionem illud totum demonstratum sensibile in sacramento habebat aliquid (scilicet partem sui) simile materiae, scilicet dimensiones interminatas; et illud non cedit in nihil, sed remanet (1) sicut et remaneret, si substantia panis esset.

Ad secundum dicendum, quod hoc non est remotum quia Deus possit mutare corpus in spiri-

(1) *Al. transpositis verbis: et illud non cedit in nihil, sed remanet, scilicet dimensiones interminatas, sicut et remaneret etc.*

tum; et tamen quantum ad aliquid dimensiones interminatae magis sunt propincae materiae corporali quam corpus spiritui.

Ad tertium dicendum, quod sicut quando aer convertitur in ignem, non dicitur quod materia aeris fiat duo, scilicet materia ignis et forma vini; sed unum tantum, quod fit ignis; ita etiam dimensiones illae non dicuntur fieri duo, sed unum tantum, scilicet materia sic dimensionata; et hoc fit divina virtute.

Ad quartum dicendum, quod secundum quamlibet positionem oportet ponere aliquid in hac generatione esse miraculosum, et aliquid naturale; reditus enim substantiae, vel creatio materiae, vel conversio dimensionum in materia, est miraculosum; sed quod materia jam existens recipiat talem formam, cuius dispositiones praecesserunt in dimensionibus, hoc est naturale.

Solutio V. Ad quintam quaestionem dicendum, quod quidam dixerunt quod species illae non nutriunt, sed reficiunt et inebriant ex sola immutatione accidentali, sicut aliqui inebriantur odore vini, et reficiuntur et famem amittunt ex sapore et odore. Sed hoc non potest esse; quia talis immutatio quamvis ad horam reficiat, tamen sustentare non potest; quod tamen facerent species illae, si in magna quantitate sumerentur.

Et ideo alii dixerunt, quod remanet forma substantialis panis, et illa habet eandem operationem quam habebat panis, et ideo nutrit sicut panis nutriet. Sed hoc non potest esse; quia operatio formae non est pati, sed agere; nutrimentum autem non nutrit, nisi (1) ex hoc quod convertitur in substantiam nutriti; et ideo nutrit secundum quod ex eo aliquid generatur; quod non potest dici de forma.

Et ideo dicendum est, quod cum generari aliquid ex illis speciebus possit per modum praedictum, eodem modo et nutrire possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod dicitur, quod cibus iste non transit in corpus, intelligendum est quantum ad rem contentam sub sacramento, scilicet verum corpus Christi, quod non mutatur in manducantem, sed ipsum in se mutat spiritualiter. Sed species in corpus comeditis convertuntur, sicut et in aliquod aliud corpus converti possunt, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod accidentia manentia in suo esse accidentali non nutriunt, sed eo modo quo in aliud convertuntur, vel aliud sub eis creatur vel redit.

Ad tertium dicendum, quod illa nutritio non est omnino secundum ordinem naturae, ut dictum est; et ideo talis manducatio jejuni non solvit.

Solutio VI. Ad sextam quaestionem dicendum, quod quidam dicunt, quod quicumque liquor addatur speciebus vini in quantumque quantitate, statim desinit ibi esse corpus Christi; quia dimensiones illae non manent eadem, et iterum liquor additus per totum diffunditur. Unde cum corpus Christi non sit sub speciebus cum alio corpore, oportet quod in toto desinat esse corpus Christi. Sed haec positio non potest stare. Constat enim quod corpus Christi manet quamdiu illa accidentia manent; illa autem accidentia non corrumpuntur aliter quam ut corrumpatur substantia panis et vini. Constat autem quod ex parvo liquore addito

(1) *Al. nisi quod.*